

Бібліотека і документ у контексті часу: Четверті бібліотекознавчі студії, присвячені пам'яті професора М. С. Слободяника

14 грудня 2018 р. відбулися чергові бібліотекознавчі студії, присвячені пам'яті професора М. С. Слободяника. Тема зустрічі – «Бібліотека і документ в контексті часу». Захід був організований спільними зусиллями фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Київського університету імені Бориса Грінченка, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Виступаючи зі вступним словом, генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого **Т. І. Вилегжаніна** підкреслила важливість проведення бібліотекознавчих студій у колаборації бібліотек. Вона відзначила, що нинішня науково-дискусійна зустріч, як і попередні, об'єднує багатогранна постать М. С. Слободяника – бібліографа, документознавця, бібліотекознавця, новатора, ентузіаста, викладача. З-поміж сильних особистісних якостей професора доповідачка виокремила відсутність авторитарного стилю комунікації, його демократичне й поважне ставлення до молоді.

Під час засідання було виголошено сім доповідей. Першою виступила зав. кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету ім. Бориса Грінченка, д-р наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник **О. В. Воскобойнікова-Гузєва**. Свою доповідь «Бібліотечний соціальний інститут в першій половині XXI століття» вона присвятила моделям організації діяльності бібліотеки, які були досліджені нею та її колегами. Зокрема, йшлося про бачення розвитку бібліотеки С. О. Басовим і М. С. Слободяником. Перший визначав модель розвитку бібліотеки як соціального інституту. Його проект бібліотеки ґрунтувався на шести основних елементах: освіта, наука, етика, право, практика, комунікація. Наразі сучасні науковці продукують нові варіації моделі С. О. Басова.

Понад десять років тому М. С. Слободяник запропонував свою модель бібліотеки як соціально-

комунікаційної інституції. Найкращим шляхом її розвитку він вважав кваліфіковану підготовку молоді, залучення нових фахівців до роботи у бібліотеці. З огляду на те, що розробки науковця зберігають свою актуальність і сьогодні, О. В. Воскобойнікова-Гузєва планує розвинути ідеї Михайла Семеновича та викласти свої інноваційні напрацювання на розгляд громадськості. Доповідачка відзначила, що тему моделей бібліотек активно досліджують й інші вітчизняні науковці, зокрема, Т. О. Колеснікова (м. Дніпро) (проаналізувала різноманітні моделі для бібліотек закладів вищої освіти, спираючись на досвід європейських країн) і К. С. Бережна (м. Харків) (розкрила діяльність вітчизняних бібліотек в умовах об'єднаних територіальних громад).

Заступник директора Державної бібліотеки України для юнацтва з бібліотечної роботи, канд. іст. наук, доцент **О. Б. Виноградова** торкнулася теми: «Молодь в інформаційному суспільстві: погляди професора М. С. Слободяника». Вона наголосила, що професійна діяльність вченого була тісно пов'язана з категоріями «молодь» та «інформаційне суспільство». За життя науковець намагався якомога більше спілкуватися зі студентами, аспірантами, бібліотечними фахівцями. Власне у молоді він вбачав «рушійну силу», пов'язував з нею майбутнє. Інтерес до проблем інформаційного забезпечення виник у М. С. Слободяника ще у 1970-х рр., під час дослідження управління інформаційними системами промислових комплексів. Активні пошуки в цьому напрямі підвели вченого до розуміння необхідності: 1) посилення значущості інформації, знань у житті суспільства; 2) зростання кількості кадрів в інформаційно-технологічній сфері, виробництві інформаційних продуктів та послуг, які задіяні в комунікаційних процесах; 3) докорінна зміна місця і ролі освітніх бібліотечних інститутів в інформаційних відносинах. Результатом переходу до нових реалій мали стати: 1) інформаційна взаємодія у суспільстві; 2) доступ до світових інформаційних ресурсів;

3) максимально повне задоволення потреб в інформаційних запитах та пошуках. Глибоко усвідомлюючи нагальну потребу у цих перетвореннях, М. С. Слободяник розробляє і вводить курс «Основи бібліотечної новатики». Він орієнтує своїх аспірантів (О. Г. Кириленко, В. П. Ярошук, О. М. Збанацька) на дослідження інноваційної проблематики, пов'язаної з докорінною перебудовою усталеної системи.

У доповіді доцента НАКККіМ, головного бібліотекаря НБУ імені Ярослава Мудрого, канд. іст. наук **О. М. Збанацької** М. С. Слободяник постав як інтегратор бібліотекознавства і документознавства, професіонал-лідер, системний менеджер, інноватор. На переконання доповідачки, сповідуючи саме такі життєві принципи, М. С. Слободянику вдалося: 1) підготувати потужний кадровий склад бібліотекознавців, архівознавців, документознавців; 2) ввести низку нових актуальних освітніх програм та спеціальностей, безпосереднім розробником яких він був (наприклад, юридичне кадрове документознавство); 3) впродовж всього кар'єрного шляху здійснювати багатовекторну наукову діяльність (започаткування журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», робота у редакційних колегіях інших фахових періодичних видань; організація конференцій, наукових зустрічей для науковців та майбутніх фахівців (молоді); підготовка матеріалів до друку; курування дисертаційних досліджень; 4) розбудова бібліотечної освіти, у наслідок якої були відкриті філії з бібліотечної підготовки у Кам'янець-Подільському та Тереволі.

З доповіддю «Наукова спадщина М. С. Слободяника у контексті творення Української бібліотечної енциклопедії: проблеми і завдання» виступила редактор І категорії сектору енциклопедичних досліджень науково-дослідного відділу НБУ імені Ярослава Мудрого **Л. А. Поперечна**. Вона ознайомила аудиторію з проектом «Українська бібліотечна енциклопедія» (далі УБЕ). Одним з перших про необхідність створення бібліотечної енциклопедії заговорив у 1918 р. відомий літературознавець, бібліотекознавець, книгознавець Ю. О. Меженко. Однак, тоді ця ідея не була реалізована. З 30 запланованих друкованих аркушів було підготовлено лише 20 статей. У радянські часи питання про підготовку бібліотечної енциклопедії не порушувалося взагалі. В епоху комп'ютеризації М. С. Слободяник першим висунув ідею створення електронної бібліотечної енциклопедії. На початку

XXI ст. Радою Міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) було ухвалено рішення про створення Української бібліотечної енциклопедії. Мета проекту – надання загалу максимально актуалізованого науково-довідкового ресурсу. Нині роботу над УБЕ курує сектор енциклопедичних досліджень НБУ імені Ярослава Мудрого. У 2010 р. була створена робоча група, а у 2011-му у складі НБУ імені Ярослава Мудрого запрацював сектор наукових досліджень. Через рік Національною парламентською бібліотекою України була ухвалена «Концепція УБЕ» та розроблені методичні рекомендації щодо підготовки матеріалів для УБЕ. Тоді ж вирішили не друкувати видання, а подавати матеріали в електронному форматі.

Роботу редакційної колегії очолив С. Л. Зворський. Для користувачів проект запрацював у 2015 р. На веб-сторінці вже опубліковано 628 статей. До співпраці вдалося залучити представників 40 методичних центрів бібліотек. У проекті беруть участь 196 авторів, з яких 19 – докторів, 39 – кандидатів наук. Серед постійних авторів, які підготували для УБЕ понад 10 наукових матеріалів, Т. І. Вилегжаніна, Н. І. Розколупа, С. Л. Зворський, Г. І. Ковальчук, О. М. Збанацька та ін. Доповідачка окреслила низку проблем, пов'язаних з реалізацією проекту УБЕ у найближчому майбутньому: необхідність експертної оцінки; створення групи експертів; упровадження ефективної комунікаційної стратегії; формування студій / майданчиків для відкритих дискусій. Торкаючись наповненості категорії «поле творчості професора М. С. Слободяника», редакторка вказала на необхідність доповнення в УБЕ розділів «документознавство» та «бібліотекознавство». Нагальною є організація біографічних сторінок багатьох видатних науковців, які нині працюють у бібліотечній галузі.

Завідувач відділу НБУ імені Ярослава Мудрого, канд. іст. наук, доцент **О. Г. Кириленко** виступив з доповіддю «Інформаційно-пошукові системи як стратегічний напрям бібліотечної теорії та практики». Він зазначив, що основоположні постулати М. С. Слободяника щодо інформаційно-пошукової системи були викладені ним у монографії «Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій» (1995 р.). Професор наголошував на важливості відкриття центру каталогізації з метою координації документного функціонування та його комунікації. Свої погляди стосовно каталогізації він опублікував під час наукових конференцій, які відбулися у 1995-му

та 1997 р. Увагу присутніх О. Г. Кириленко привернув до того, як дослідник розумів місце і роль електронних каталогів; як він активно виступав за налагодження коопераційної роботи між НБУВ та НБУ імені Ярослава Мудрого, яка в кінцевому підсумку має призвести до формування Національної концепції каталогізації.

О. Г. Кириленко відзначив, що на наукових зібраннях тих років одним з учасників були Т. І. Вилегжаніна (обгрунтувала необхідність створення національного авторитетного файлу імен осіб), О. Б. Борисова (наголошувала на оновленні бібліотечних процесів), І. П. Антоненко (висунула ідею створення корпоративної каталогізації та авторитетних файлів). На завершення доповідач окреслив проблеми, які постають нині на шляху формування національної каталогізації: 1) неефективна організація роботи між бібліотеками, між бібліотеками та іншими інформаційними інституціями (архівними, музеями, видавництвами, редакціями); 2) обмеження доступу до сучасних ресурсів.

Завідувач кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності ПВНЗ «Європейський університет», д-р філософії з ділового адміністрування **Ю. І. Палеха** ознайомив присутніх з підручником «Бібліотечне фондознавство». Його концепція та ідея були запропоновані М. С. Слободяником ще у 2002-му, видання вийшло друком у 2018 р. За структурою підручник складається з передмови, чотирьох розділів, тестових завдань, списку використаних джерел та літератури, додатків. У розділі 1 «Теоретичні засади функціонування бібліотечного фонду» подано загальну характеристику бібліотечних фондів (ознаки, властивості, функції, параметри, типи), розкрито історію їх розвитку. Відзначено вплив на становлення фондів творчості Х. Д. Алчевської, Л. Б. Хавкіної, Д. А. Балики, Ю. М. Столярова, М. С. Слободяника, А. А. Соляник та ін. У розділі 2 «Формування бібліотечних фондів» викладено основи формування бібліотечних фондів, їх моделювання та комплектування, запропоновано алгоритм формування бібліотечних фондів, окреслені види комплектування та складові організації бібліотечного фонду. У розділі 3 «Технологія організації бібліотечного фонду» висвітлюються питання прийому документів до бібліотеки, їх облік, розміщення й розстановка, зберігання фонду, порядок його перевірки. Також розглядаються форми індивідуального обліку, процес каталогізування, основні види аналітико-синтетичного опрацюван-

ня документів. У розділі 4 «Управління бібліотечним фондом» виокремлено особливості управління бібліотечним фондом, його планування, вписані процедури підсистеми бібліотечних фондів.

Керівник проекту НВЦ «Еліс» **О. А. Саприкін** презентував видання «Информационные агентства и мировая система СМИ». Він ознайомив присутніх з роботою творчої групи над книжкою. Як відзначив доповідач, все розпочалося, коли у 2014 р. вийшов підручник «Сучасне інформаційне агентство», побудований в основному на ідеях М. С. Слободяника. Оскільки після виходу підручника в світ значна частина матеріалів з питань міжнародних зв'язків не була опублікована, виникла ідея створити новий проект «Информационные агентства и мировая система СМИ». До наступної книжки увійшли напрацювання багатьох знакових постатей: О. І. Наливайка, прес-аташе Посольства Індії та прес-аташе Посольства КНР, членів редакції «Нью-Йорк Таймс» та ін. У представленій роботі простежується розвиток інформаційних агентств з ретроспективної точки зору. З-поміж сильних сторін доробку доповідач відзначив розділ «Новина та антиновина», в якому вперше водиться в науковий обіг нове поняття «антиновина».

У форматі круглого столу «Творча спадщина М. С. Слободяника та сучасність» було представлено 13 доповідей, 7 з яких виголосили співробітники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Про пріоритетні напрями модернізації нормативно-правової бази наукових бібліотек йшлося у доповіді **О. З. Клименко**. Творча спадщина М. С. Слободяника в бібліографії була охарактеризована **Н. П. Філіповою**. Методи вивчення сучасного користувача означила у своєму виступі **О. Г. Яковенко**. **А. В. Венідиктова** говорила про взаємовпливи у системі «бібліотека – суспільство»: від ідей М. С. Слободяника до сучасних стандартів. Облікова документація з питань соціокультурної діяльності відповідно до бібліотечних стандартів стала темою виступу **О. Г. Бублик**. **С. М. Масловська** розглянула проблеми читальної зали бібліотечно-знавчої літератури НБУВ у контексті сучасних потреб бібліотечного фахівця. **І. В. Соколова** проаналізувала законодавчі акти України, спрямовані на підтримку Відкритого Доступу до наукових публікацій.

Оксана Бублик,
мол. науковий співробітник НБУВ